

Utlåtande

Ålands landskapsregering
Lagberedningen
registrator@regeringen.ax

Er referens
ÅLR 2023/4267

Datum
2023-08-07

Kontaktpersoner
Benjamin Sidorov, Klientombudsman
Johanna Fogelström-Duns, Myndighetschef

Lagförslag om ny skyddshemslag

ÅOM 2023/20

På begäran av Ålands landskapsregering, lämnar Ålands ombudsmannamyndighet härmed sina synpunkter på lagförslag om ny skyddshemslag.

Bakgrund

Skyddshemsverksamheten har sedan år 2016 varit reglerad genom landskapslag om (2015:117) om skyddshem. Lagens syfte är att trygga och säkerställa tillgång till skyddshemtjänster för klienter oberoende av hemkommun, att reglera tjänsteutbud och kvalifikationskrav, samt trygga stabil finansiering genom landskapsregeringens direkta finansieringsansvar i stället för att som tidigare låta finansieringen utgöra del av landskapsandelssystemet. Landskapsregeringen har innehaft finansierings-, styrnings- och samordningsansvar för skyddshemtjänsterna i landskapet som helhet. Landskapsregeringen har sört för att ingå avtal med producenter av skyddshemtjänster enligt i lagen uppställda krav. Det hittills enda skyddshemmet i landskapet, Tallbacken, har drivits i kommunal regi. Då lagen trädde i kraft var Mariehamns stad huvudman för skyddshemmet. Verksamheten har sedan år 2021 övergått till att vara del av Kommunernas socialtjänst (KST).

Landskapsregeringen föreslår nu en ny skyddshemslag som utgår från ovannämnda landskapslag. Föreslås att organisationsansvaret för skyddshemtjänster övergår från landskapsregeringen till KST. I dagsläget är KST den enda producenten av skyddshemtjänster i landskapet. Då KST i nuläget inte är ålagd att ingå avtal med landskapsregeringen ser man att det finns en viss risk att tjänsterna kunde utebli ifall avtal av någon anledning inte skulle ingås. Genom överflyttning av organisationsansvaret genom lag, tryggas tillgången till dessa tjänster ytterligare. Utöver detta så möjliggör organisationsansvaret för KST att de som producent av skyddshemtjänster kan utveckla personalens kompetens i ännu större utsträckning samt stärka växelverkan med övriga stödtjänster. Det förutses att

organisationsansvaret kommer medföra förbättrade förutsättningar även för stöd i tidigt skede samt förebyggande arbete. Landskapsregeringen bibehåller enligt förslaget finansierings- och styrningsansvar enligt bestämmelser som anges i lag.

Landskapsregeringens samordningsansvar föreslås slopas. Skulle KST i framtiden ingå avtal eller köpa tjänster från andra skyddshemsproducenter så är det KST som har hand om samordningen. Ålands miljö- och hälsoskyddsmyndighet (ÅMHM) ansvarar fortsättningsvis för tillsyn över verksamheten. Utöver detta föreslås en ny bestämmelse om granskningsrätt för landskapsregeringen, vilket möjliggör granskning av ekonomi och verksamhet om det anses nödvändigt. Detta är ett komplement till den årliga redovisningen.

Lagförslag till ny skyddshemslag omfattar utöver ovannämnda organisatoriska ändringar även en utvidgad definition av vad som avses med definitionen av våld i nära relationer så att alla som har blivit utsatta för våld har rätt att söka skyddshemstjänster oberoende våldsform.

Utlåtande

Ålands ombudsmannamyndighet välkomnar lagförslaget som innebär att organisationsansvaret övergår till huvudman som även bedriver verksamhet som tangerar och stödjer arbetet vad gäller våld i nära relation. Finansieringsansvaret kvarstår hos landskapsregeringen vilket kan ses som en garant för verksamhetens möjligheter att fungera enligt de specifikationer som anges i lag även i tider där ägarkommunerna stramar åt KST:s budgetramar i övrigt.

Det nya organisationsansvaret torde medföra stora möjligheter till utveckling och kvalitetssäkring av det sociala arbetet inom KST i sin helhet, inte enbart skyddshemstjänster, för att upptäcka, stödja utsatta och förebygga våld i nära relation. Så som framgår i lagframställan så visar undersökningar på Åland (landskapsregeringen 2017) och Finland (Statistikcentralen 2022) att få personer söker hjälp från skyddshem av olika anledningar som återges i lagframställan.

Lagförslaget ändrar inte regleringen vad gäller landskapsregeringens övergripande ansvar vad gäller styrning och uppföljningen av landskapets åtagande vad gäller i synnerhet Istanbulkonventionen. Frågan om våld i nära relation sträcker sig utöver socialvården och landskapsregeringen har en viktig samlande roll och borde kunna bistå med expertkunskap och stöd. Enligt Istanbulkonventionen är det viktigt att samla data från alla berörda instanser och myndigheter, vilket är landskapsregeringens uppdrag. Som nämns ovan är det inte bara skyddshemstjänster som är relevanta åtgärder inom socialvården i det här sammanhanget. Återrapportering om skyddshemsverksamheten till landskapsregeringen borde därför även inkludera övriga relevanta stödtjänster, tidiga

insatser, förebyggande och utvecklingsarbete. I samband med detta bör uppmärksamhet fästas vid särskilt utsatta grupper såsom personer med utländsk härkomst, personer med funktionsnedsättning, HBTQIA-personer samt barn. På vilket sätt säkerställs att skyddshemstjänster är anpassade (text tillgänglighetsgranskning ur funktionsnedsättningsperspektiv, interkulturell kompetens, regnbågskompetens), hur och var informeras, hur säkerställs kunskap och lärande inom organisationen bland berörd personal i de olika avdelningarna och enheterna för att känna igen/fråga om våld i nära relation. Ökad synlighet och ansvarsutkrävande i rapporteringen kunde vara ett sätt att främja arbetet med kvalitetsssäkring.

Kopplat till ovan är en rekommendation till landskapsregeringen att överväga att finansieringen av skyddshemstjänster borde omfatta finansiering för fortbildning även för andra än specifikt skyddshemspersonal med tanke på tidigt stöd och förebyggande arbete. Det är viktigt att medel allokeras i syfte att personalen på KST kan utveckla den kompetens de besitter i våld i nära relationer.

I 3 § 4 punkten definieras godtagbara kostnader. I detaljmotiveringen till 3 § 4 mom. står det bland annat följande:

Arbetstagares resekostnader ersätts enligt billigaste färdssätt. Av motiverade skäl kan landskapsregeringen enligt prövning ersätta kostnader för användning av egen bil. Om arbetstagares resekostnader ska inlämnas en redogörelse över avsikten med resan, eventuell inbjudan och seminarieprogram.

Arbetstagares utlandsresor ersätts enligt prövning av landskapsregeringen. Utgångspunkten är att en arbetstagares utlandsresekostnader ersätts. Även ersättning av en klients resekostnader görs enligt prövning av landskapsregeringen. Dagtraktamente ersätts i enlighet med Skatteförvaltningens gällande beslut.

Det kan finnas skäl att se över ändamålsenligheten med att landskapsregeringen prövar ersättning för användning av egen bil, arbetstagarens utlandsresor och klientens resekostnader. Det kan vara ändamålsenligt att KST som enligt 6 § bär ett organiseringsansvar även skulle vara den aktör som beviljar kostnader i samband med resor i arbetet. Från ett klientperspektiv är det viktigt att lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (FFS 812/2000, hädanefter klintlagen), tillämpad genom landskapslag (1995:101) om tillämpning i landskapet Åland av riksförfattningar om socialvård. Om landskapsregeringen ska vara den aktör som prövar klienters resekostnader bör 3 kapitlet – Sekretess, tystnadsplikt och utlämnande av sekretessbelagda uppgifter beaktas.

Direkt citerar 14 § 1 mom.

Socialvårdshandlingar som innehåller uppgifter om socialvårdsklienter eller andra enskilda skall hållas hemliga.

En sekretessbelagd handling eller en kopia eller utskrift av en sådan handling får inte visas för eller lämnas ut till utomstående och inte heller lämnas till utomstående för påseende eller användning.

Vad gäller sekretess, tystnadsplikt och utlämnande av sekretessbelagda uppgifter finns visa undantag, tex. 16–18 §§ i klientlagen. Det kan finnas skäl att utreda om 3 § 4 punktens detaljmotivering är kompatibel med 3 kap. i klientlagen vad beträffar Ålands lanskapsregerings roll att pröva och bevilja ersättning för användning av egen bil, arbetstagarens utlandsresor och klientens resekostnader. 3 § 4 punkten kan vara mera kompatibel med klientlagen om KST, som bär organiseringsansvaret är den aktör som ska godkänna dylika utgifter för resor.

Ändamålsenligheten med att både KST, producenten av skyddshemsverksamhet samt Ålands lanskapsregering ska ha insyn i viss enskilda klienters socialvård och dess tillhörande resor kan ifrågasättas.

I lagförslaget bör det förtydligas att även tjänstemän kan arbeta inom skyddshemsverksamhet, beroende på hur verksamheten organiseras. I nuvarande form nämns endast arbetstagare som term i lagförslaget. Detta kan bland annat utläsas i detaljmotiveringen till § 3 punkt 4.

Övrigt:

- På sid 3 ersätt "funktionshindrade" med personer med funktionsnedsättning.